

Házastársak, rokonok jönnek – egymást erősítik.

Házastársak, rokonok jönnek – álláspontjuk ellentétes.

Néhány elemzési szempont

Érvényesül-e a felek egyenrangúsága?

Segítő szakemberként vagy „hatóságként” lép-e fel a pedagógus?

Milyen nyelvi eszközökkel érvényesíti a pedagógus szakértelmét? Zavarja-e ez vagy segíti a kommunikációt?

Hogyan érvényesülnek a felelősségi viszonyok?

Vannak-e jelek a vesztes nélküli konfliktusmegoldásra?

Szerepvállalások és szereptévesztések?

Színház és nevelés

avagy művészeti-oktatási összefogás

Róbert Júlia

Hogyan lehet egy színházi kezdeményezésből induló összművészeti foglalkozássorozatot a tantervbe illeszkedően, akár órarendszerűen integrálni a közoktatásba? Hogyan lehet a művészeti nevelést a matematika órával párba állítani? – ezzel kísérletezik már három éve a budapesti MU Színház MuLab elnevezésű programja, szoros együttműködésben egy 11. kerületi általános iskola két osztályával.

A „komplex program” néven futó, egész tanévet felölelő színházi és nevelési program ötlete 2009 őszén fogalmazódott meg, mikor arra kerestük a választ, hogy befogadó színházként miként fogjunk hozzá a színházi neveléshez, hogy az előadásainkhoz kapcsolódó beavató és/vagy feldolgozó foglalkozásokon kívül hogyan tudnánk kialakítani saját profilunkat.

Mivel a MuLab önmagát (nevéből is adódóan) laborként definiálja, az egyik legfontosabb célkitűzés számunkra az volt, hogy folyamatokban gondolkozzunk, hogy ne csak „egyalkalmas” találkozásokat tervezünk a diákokkal, hanem lehetőséget adjunk az elmélyült munkára, és az egyéni, illetve a közösségi fejlődés nyomán követésére. Így természetesen számolnunk kellett azzal, hogy programunk lényegesen kevesebb gyerekhez fog eljutni, figyelmünk és energiánk ugyanis hétről hétre ugyanarra az osztályra koncentrálnak majd, a MuLab programjának egy része tehát aligha kerül majd ki a széleskörű nyilvánosság elé. Inkább lesz tekinthető afféle kísérletnek, belső ügynek.

Ehhez nyilvánvaló volt, hogy találunk kell olyan pedagógusokat és egy olyan intézményt, akik nyitottak a közös gondolkozásra, akikkel valódi együttműködést tervezhetünk. Felhívásunkkal a 11. kerület általános iskoláit kerestük meg, célunk ugyanis az volt, hogy mindenképpen velünk azonos kerületben lévő partnert találjunk. Fontosnak tartottuk ezzel is jelezni az iskolák felé, hogy kerületükben egy színház működik, ami mindenki számára elérhető és izgalmas lehet, ahova érdemes bemenni.

Programunkat a legkisebbeknek találtuk ki, felhívásunkra két alsó tagozatos tanító jelentkezett osztályával. E két osztály az „iskolai hierarchia” két ellentétes oldalán áll. Míg a zeneiek tekinthetők mind a tanulmányi eredményeket, mind a társadalmi háttérrel illetően az „elitnek”, addig a logopédiai (SNI – sajátos nevelési igényű gyermekekből álló) osztály nagyrészt hátrányos helyzetű, pszichés vagy szervi problémákkal küszködő gyerekekből áll, akikkel az osztályfőnökön túl fejlesztőpedagógus, logopédus is foglalkozik hétről hétre.

Fontos kérdés volt tehát, hogy a két osztályt hogyan kezeljük, a program során hol és mely pontokon találkozzanak össze. Természetesen a tanítókkal is konzultálva a kérdésről (akik minden esetben az esélyegyenlőségi törvény „lehetőség szerint az integrált megoldási mód részesüljön előnyben” gondolatát tartották szem előtt) az első évben ugyanazon a témán és ugyanolyan módon dolgoztunk a két osztállyal. Az iskola rendjét azonban annyira nem tudtuk felborítani, hogy csoportfoglalkozások esetén kevert csoportokat tudjunk létrehozni. (Mert így nem csak az osztályból kértünk volna ki egyes gyereket a tanórákról, hanem a két osztály órarendjét is össze kellett volna hangolni, nem beszélve a logopédia órákról, amik előnyt élveznek az SNI osztály életében.) Tehát csak a program kezdetén és végén találkoztak össze a gyerekek, ám már ez is toleranciára, türelemre, a másik megértésére tanított mindannyiunkat.

Az első évben a „titkos vágyakkal” játszottunk. Azt kértük a gyerektől, hogy fogalmazzák meg egy szóban, hogy mi az, amire a legjobban vágnak. Ezek után tizenöt fiatal alkotóval workshopot tartottunk, ahol Dražen Šivak horvát színész módszere alapján asszociációs technikával készítettünk a szavakból jeleneteket: egy-egy szó színházi megfejtését. Ezen jelenetek laza füzéréből állt össze az előadás, amire a gyerekek szüleikkel érkeztek. Másnap az iskolában elemző foglalkozást tartottunk, ahol a gyerekek a színházi jeleneteket értelmezték, saját megfejtéseket adtak az általuk választott szavakból szubjektív értelmezésben készült jelenetekre.

Például a „távírányítós kisautó” kérésre a következő jelenet született: egy színész kiáll, és arról beszél, hogy hogyan érzi magát ebben a helyzetben. Két segítője oldalról folyamatosan némán, jelekkel instruálja az improvizációt: gyorsabban beszéljen, hason fekve folytassa stb. A jelenetre a következő megfejtést adta egy gyerek: „Szegény fiú mellett folyamatosan ott voltak a szülei, mindig megmondták neki, hogy mit kell csinálnia. Pontosan, mint nálunk otthon.” A távírányítós kisautóból így lett „távírányítós gyerek”, ami úgy tűnt, többeknek elemi élménye.

A kreativitás és a fantázia fejlesztése mellett a gyerekek tulajdonképpen „műelemezni” is tanultak, a jelenetek egyéni olvasatainak ütköztetésével arra is fény derült, hogy mennyiféleképpen értelmezhetjük ugyanazt.

A játékok ezek után megfordítottuk, és mi adtunk a gyerekeknek szavakat: főként elvont fogalmakat, amelyekről azt gondoltuk, érdekes lehet, hogyan gondolkodik róla egy 6-7 éves. A „próbaanyagot” során kiscsoportokban dolgoztunk, egy ideig csak beszélgettünk arról, hogy számukra mit jelent például a „félelem”, az „álmom”, a „tenger”, majd rövid jeleneteket, állóképeket készítettünk. Így lett például a „család” szóból fotóalbum, amely a gyerekek saját életéből merítve egy család felépülésének és szétesésének stációit mutatta be (pár – egy gyerek – két gyerek – kisállatok – válás – új pár).

Végezetül ezekből a jelenetekből is előadást raktunk össze, ami a tanárok és a szülők számára volt visszajelzés gyermekük gondolatait, érzéseit illetően. A programot teljes egészében nézve nem történt tehát egyéb, mint párbeszéd gyerek és felnőtt, alkotó és befogadó között a művészet segítségével hívásával.

Az első év egyik tanulságaként kiderült, hogy a két osztály életében egészen más funkciót tölt be a program. A zenei tagozatosok számára ez „egy a sok közül”, hiszen ők családi háttérükből adódóan eleve számos különóra (zene, sport) járnak, anyagi háttérük megengedi, hogy az osztály havonta közösségi és kulturális programokon vegyen részt (múzeumba, színházba, kirándulni viszik őket), és kiváló pedagógusoknak hála karácsonyi előadást készítenek, versenyeken szerepelnek sikerrel. Hozzájuk képest a logopédiai osztály egyes tagjai úgy kerültek az iskolába, hogy például nem használtak még életükben színes ceruzát, és egy állatkerti kirándulás megszervezése során a családoknak gondot okozott a BKV-jegyek megvásárlása is. Rá kellett jönnünk tehát, hogy számukra hiánypótló funkcióval is bír programunk, és egészen más a tétje, mint a másik osztálynál.

Mindez természetesen nem értékítélet, nem akartuk diszkriminálni az „elit” osztályt, és azt állítani, hogy kevésbé fontos számukra foglalkozásokat tartani. Már csak azért sem, mert programunk másodlagos célja, a színház és iskola közti tantervszerű együttgondolkodás és együttműködés épp a zenei osztálynál valósul meg jobban. A foglalkozások itt tudnak a tanrendbe jobban beilleszkedni, éppen azért, mert számos más elfoglaltságukon edződve a tanító már pontosan tudja, hogyan lehet a kötelezően leadandó tananyagot kreatívan feldolgozni.

A logopédiai osztály életében afféle kuriózum a hetenkénti foglalkozás, nem annyira a tanórákhoz kapcsolódik, hanem inkább ez is a fejlesztő órák egyikeként jelenik meg, aminek a tanító, a szülők elmondása és saját tapasztalataink szerint is nagy haszna van.

Bizonyos hangsúlyokat kellett tehát áthelyeznünk, így a második évben annyi változtatást tettünk, hogy hasonló keretek között, de más-más témát ajánlottunk a két osztálynak. Az osztályok a tanév során külön dolgoztak, az év végi nyílt órán viszont megnézték egymás előadását, amit aztán közös játék és családi program követett.

A második év programjának középpontjában egy-egy mese állt: a zeneiséké egy faluban, a logopédiai osztályé az állatkertben játszódott. A gyerekek a „körmese” játékot alkalmazva, az első foglalkozáson egy-egy mondattal, gondolattal fűzték tovább, írták meg közösen a mesét. A tanév során ennek egyes elemeit jártuk körbe a drámapedagógia, a tánc, a zene, a képzőművészet segítségével.

A zenei osztállyal a program tantervét úgy alkottuk meg, hogy a különböző foglalkozások beilleszthetők legyenek a tanmenetbe, az alaptéma pedig a szakórákon is szóba kerüljön. Így például környezetismeret órákon a vidéki életről, a falusi állatokról tanultak, hétvégi családi programként egy „igazi” faluba és annak tanyamúzeumába látogattunk el, ehhez olvasás órán Móra Ferenc-mesékkal ismerkedtek. A közös játékot a falu tipikus helyszíneiből indítottuk el. A gyerekek kiscsoportokban gyűjtötték össze a szerintük legfontosabb helyszíneket, amiket aztán közösen rangsoroltunk. Ezek adták a program vázát, a különböző

foglalkozások során ugyanis ezekhez a helyszínekhez (kisbolt/piac, iskola, orvosi rendelő, templom, autóbusz állomás) rendeltünk hozzá tipikus cselekvéseket, mozdulatsorokat, az akcióban résztvevők gondolatait és érzéseit, a környezet hangjait.

A logopédiai osztállyal egy állatkerti kirándulás után kedvenc állataikról rajzoltunk és játszottunk, majd a földi-vízi-légi élet sajátosságait néztük meg mozgásos és zenei foglalkozások keretében.

A foglalkozások egy részét az iskolában tartottuk, de számos alkalommal látogattak a gyerekek a színházba, amely minden esetben külön izgalmat jelentett, hiszen kimozdulhattak megszokott környezetükből.

Harmadik évben (idén) a két osztály programja teljesen különvált, hogy jobban tudjunk a speciális igényekre fókuszálni. Mostanra azt gondoljuk, hogy egészen másfajta foglalkozássorozatot célszerű összeállítani a két osztálynak, másra van ugyanis szükségük. A zenei osztálynál inkább a tehetséggondozásra, míg a logopédiai osztálynál a fejlesztésre érdemes használni a művészetek általi nevelést.

A zenei osztállyal tehát összművészeti beavatósorozatba kezdünk, amelynek középpontjában Brueghel *Gyermekjátékok* című képe áll. A kép kapcsán a játékról mint életünk egyik legalapvetőbb közösségi élményéről szeretnénk gondolkodni. Épp ezért hat művészeti ág (színház, tánc, zene, képzőművészet, báb, cirkusz) képviselőjét arra kértük, hogy a képen látható gyermekjátékokból kiindulva és azokat továbbgondolva tervezzenek háromalkalmas foglalkozássorozatot, amely a gyerekekkel való közös játékon túl egy színház/múzeum/koncertlátogatást is tartalmaz. Az egyes blokkokat átvezető drámapedagógiai foglalkozás köti össze, a programot pedig arra futtatjuk ki, hogy a gyerekek kiscsoportokban saját játékokat találjanak ki, amiket aztán egymásnak megtanítva közösen tudunk játszani.

A logopédiai osztály Titkos barát címen játszik a barátság témaköréről, és leginkább az elképzelt barátokról, akik szövetségesként, védelmezőként, cinkostársként, felbujtóként a saját fantáziájukban a gyerekek mellett állnak. A program nem titkoltan segítséget is szeretne nyújtani a gyerekeknek saját féltelmeik leküzdésére, vágyaik kifejezésére. A játék jellegéből adódóan a program tartalmaz közös és egyéni foglalkozásokat is.

Bár a programok tematikailag és néha módszertanilag is eltérnek, alapjuk minden esetben a közös gondolkodás. Bár ennél a korosztálynál (is) nagyon fontos a játék, hogy ne csak intellektuális síkon közelítsünk meg egy-egy problémát, hanem áttételesen is, véletlenül sem színjátzó kört szeretnénk tartani, a gyerekeket tehát nem „színészkedésre”, hanem együttgondolkodásra kérjük. Épp ezért a programok fontos részét képezik a beszélgetős foglalkozások, ahol a gyerekek véleményére vagyunk kíváncsiak. Idén például arról, hogy „Mi a játék?”, illetve hogy „Kik és miért játszanak?”. Vagy arról, hogy „Miért fontos a barátság? Mit csinál, és mit nem csinál egy barát?”. Ezek a gondolatok, személyes vélemények lesznek ugyanis azok a vezérfonalak, amikre fel tudjuk fűzni a foglalkozássorozatot.

Így maga a színház, a művészet programunk során másodlagos helyet kap, eszközzé válik csupán, aminek segítségével a gyerekek önbizalmát, kreativitását tudjuk növelni, az önálló gondolkodás szabadságára, a közösségi létezésre szabályainak elsajátítására ösztönözve őket.

Gondolatkövetés

Telegdy Balázs könyvismertetője

Ha a néző is résztvevővé válna

*Kísérletek a színház és a közönség viszonyának újragondolására
Színház és pedagógia sorozat, L' Harmattan, 2010*

A sorozat negyedik darabjával a szerzők – saját bevallásuk szerint – arra vállalkoztak, hogy felderítsék, mi akadályozza a színházi és a drámapedagógiai szakmát egymás szempontjainak megértésében. Ennél azonban jóval hangsúlyosabb témája a kötetnek, hogy hogyan léphetők át ezek az akadályok, különbségtételek. Határátlépések, közelítések... Ezek a motívumok szövik át valamennyi írást. A dolog érdekessége, hogy a négy rögzített beszélgetés valódi közös munkát dokumentál: három színházi alkotó – Kárpáti Péter drámaíró, Schilling Árpád rendező és Terhes Sándor színész – aktív részvételének tapasztalatait a Káva Kulturális Műhely színházi nevelési programjaiban. Mindhármukat ugyanaz a feszítő kérdés „űzte” a drámapedagógiához, mégpedig az, hogy valójában hogyan hat egy színházi előadás a közönségére, mi történik a nézőben, és „hogyan lehet a közönséget aktívan bevonni a színházi eseménybe, hogyan lehet